

ПРИБУТКОВИЙ БУДИНОК ФОН-ДЕШ

Беженар А., Кувшинов Т., студ. гр. ПЦБ-380

Науковий керівник – Бекірова М.М., к.т.н., доцент (кафедра Будівельної механіки, Одеська державна академія будівництва та архітектури)

Анотація. Прибутковий будинок Фон-Деш в м.Одесі на вул. Гоголя, 21 – це зразок творчості одного з найяскравіших одеських архітекторів епохи модерну Вікентія Івановича Прохаски. Чудова будівля, побудована в 1908-1909 роках, стала справжньою прикрасою вулиці Гоголя. Завдяки високій якості матеріалів та інженерних технологій гарно виконує сучасну функцію.

Тип будівлі: прибутковий будинок. Стиль: модерн, модернізований неоренесанс. Архітектор: В.І. Прохаска. Підрядник: Ф.О. Гайдуков. Дата будівництва: 1908-1909 рр. Статус: пам'ятка архітектури місцевого значення. Друга адреса: Сабанєїв Міст, 5/7.

Рис. 1. Загальний вигляд

Ділянка на розі вулиць Гоголя і Сабанєїв Міст, де в 1909 році виріс черговий, спроектований В.І. Прохаскою шедевр італійського ренесансу, з кінця ХІХ століття і на протязі 1900-х років числився за М. і П. Фон-Деш (ініціали вказані у відповідності з довідниками домовласників «Вся Одеса» за 1900-1910 роки), у довіднику на 1910-й рік в якості власників зазначаються, П., Б. та А. Фон-Деш.

З кінця 1890-х років на цьому місці розташовувалася контора Акціонерного товариства електротехнічних заводів «Siemens & Halske», де працював Йосип Борисович Фон-Деш. До 1907 року контора переїхала на сусідню ділянку за адресою: Сабанєєв міст, 5, звільнивши під знос будову, де до цього розташовувалася. Збудований на цьому місці новий прибутковий будинок став справжньою прикрасою вулиці Гоголя (у ті часи – Надеждинської).

У власності родини Фон-Деш будинок пробув відносно недовго. Після 1910 року будівля змінила власника. У довіднику «Вся торгово-промислова Одеса» за 1913 рік, в якості власника вказується Петро Іванович Кухта, який був одним із членів товариства мануфактурної торгівлі Котляревського. Відомості у різних довідкових виданнях тим не менш різняться. У довіднику «Вся Одеса» (вид. «Одеські новини») ділянка з боку Сабанєєва Моста числиться за Фон-Деш, хоча в алфавітному покажчику прізвищ домовласників запис про нього відсутній. Єдиний власник будинку станом на 1911 рік – Йосип Борисович Фон-Деш, замість якого в наступні роки значиться П.І. Кухта. Таким чином, незважаючи на плутанину, після 1912 року будівля вже не належала родині Фон-Деш.

Рис. 2. Фасад з боку вул. Гоголя

В період Першої Світової війни довідники домовласників не випускалися, тому подальшу зміну (якщо така була) власників будинку простежити майже неможливо. Надалі в колишньому будинку Фон-Деш розміщувалося консульство Франції і проживав В.Г. Страц, який мав власний будинок в Отраді. Серед відомих людей, що жили в будинку в радянський період варто згадати диригента Т.В. Гуртового (1919-1940 рр.) і хірурга, головного лікаря Одеського військового госпіталю В.Л. Покотило (1920-1931 рр.).

Прибутковий будинок Фон-Деш зведений в одному з найпрестижніших районів міського центру. Поблизу розташовуються палац, картинна галерея і прибутковий будинок Товстих, маєтки Поммера і Манук-Бея, розкішні прибуткові будинки Заблудовських і Фальц-Фейнів, будинок Кредитного Товариства. Серед подібної забудови будинок, не виділяючись пишністю оздоблення, є помітним і значущим з містобудівної точки зору об'єктом. Продовжуючи тему італійських (в тому числі флорентійських) палаццо будинок Фон-Деш вигідно виділяється елегантністю пропорцій і благородством вигляду.

Рис. 3. Фрагмент фасаду з боку вулиці Сабанєїв Міст

Забудова ділянки складається з Г-подібного чолового крила і прямокутного дворового. Ширина лицьових фасадів з Гоголя і Сабанєєва моста практично ідентична і, не рахуючи кутовий ризаліт, нараховує дев'ять віконних вісей. Сам будинок – триповерховий з напівпідвалом, який через зниження рівня ґрунту при спуску з вул. Гоголя до моря, з боку Сабанєєва Моста переходить в практично повноцінний поверх. Масивний ризаліт, що нагадує вежу і композиційно виділяє кут будівлі, має з країв великі глухі простінки. Єдина віконна вісь є центральною для двох його фасадних площин. Напівпідвальний поверх оздоблений простим рустом, що імітує кладку, з неглибокою фактурою.

Рис. 4. Оздоблення першого поверху

Обрамлення напівциркульних вікон першого поверху будівлі, яке створене елементами русту, виглядає дуже виразно і безпосередньо цитує канонічний італійський ренесанс. Між першим і другим поверхами будинок опоясує простий суворий карниз. Між другим і третім поверхами карниз відсутній. Стіни другого і третього поверхів покриті ледь вираженим, схематичним рустом. Вікна другого поверху декоровані найбільш виразно. Кожне з них обрамлене масивною рустованою лиштвою і увінчане трикутним сандриком в класичних традиціях. Підвіконний карниз спирається на потужні консолі, виконані в модерновій пластиці, між якими розміщена проста геометрична фільонка.

Рис. 5. Оздоблення другого поверху

Вікна третього поверху оформлені найбільш близько до стилю модерн. Верхні поперечини прорізів вигнуті напівеліпсом і доповнені великими замковими каменями. Будинок обладнано всього шістьма балконами, два з яких розміщені на кутовому ризаліті з боку вулиці Гоголя. Балкони спираються на масивні консолі і мають огороження у вигляді кам'яних балюстрад. Дизайн балюстрад і консолей розрізняється в залежності від поверху.

Рис. 6. Балкон

Кутовий ризаліт увінчаний невисоким антресольним поверхом, що освітлюється через горизонтально витягнуті отвори еліптичної форми. З боків від прорізів архітектор Вікентій Іванович Прохаска розмістив барельєфи у вигляді пишних гірлянд, кожен з яких притримують двоє путті.

Рис. 7. Барельєф на фризі ризаліта

На самому куті на рівні третього поверху розміщено геральдичний щит з датою закінчення будівництва будинку «1909», який символічно прикріплений до фасаду елегантними ліпними стрічками.

Вхід в єдиний під'їзд будинку розташований з боку вул. Гоголя на одній вісі з балконами в центрі фасаду. Збереглися вхідні двері під'їзду, справжній шедевр декоративного модерну, які виконані з металу з використанням рослинних мотивів і візерунків та з величезними заскленими отворами.

Сходова клітка має в плані форму злегка витягнутого прямокутника зі зрізаним кутом, на площину зрізу якого припадають світлові вікна, що виходять у двір будинку.

Оздоблення під'їзду дуже презентабельне: мармурові сходи, майданчики, покриті кахельною плиткою і сходові огорожі неповторного зразка (В.І. Прохаска рідко повторювався щодо сходових огорож, майже для кожного будинку розробляючи індивідуальні). Сходові огорожі будинку Фон-Деш зібрані з секцій, кожна з яких об'єднує дві дзеркальні одна одній вставки рослинно-квіткового характеру.

Рис. 8. Геральдичний щит з датою закінчення будівництва

Інтер'єр під'їзду вдало доповнюється світловими вікнами житлових приміщень, що нині не виконують своїх функцій, але зберегли оригінальні плетіння. Вестибюль квартири на другому поверсі так само обладнаний двома вузькими, вертикально витягнутими вікнами, фланкуючими вхідні двері.

Рис. 9. Двері під'їзду

Рис. 10. Світлові вікна у під'їзді

Арка проїзду у двір розміщена на крайній вісі у стику з сусіднім будинком по вулиці Сабанєїв Міст. Маючи з боку вулиці отвір, виконаний в модерновій пластиці, вона перекрита простими пласкими склепіннями. Внутрішній об'єм арки виключно функціональний і позбавлений якої б то не було обробки.

Висновки. В рамках творчості архітектора Вікентія Івановича Прохаски будинок Фон-Деш прекрасно ілюструє самобутній і оригінальний почерк майстра, який зумів розробити способи гармонійного поєднання здавалося б непоєднуваного. Монументальність і елегантність, пластичність і суворість, романтичність і функціональність. Прибутковий будинок Фон-Деш володіє переліком переваг, що не конфліктують одна з одною. До того ж, завдяки чудовому опрацюванню навіть найдрібніших деталей, вдало знайденим пропорціям і ретельно продуманому декору, будівля займає гідне місце поруч зі значно більш пишно декорованими спорудами.

Література:

1. <https://all.archodessa.com/all/gogolya-21-ua/>
2. В.А.Пілявський. Будівлі, споруди, пам'ятники Одеси та їх Зодчі. Одеса: Optimum, 2010.
3. І.В. Арутюнова, Н.Н. Мотирьова. Показчик пам'яток і пам'ятних місць по місту Одесі. ФОП "Фридман А.С.", 2011.